

การใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทในบริษัทมหาชนจำกัด

DERIVATIVE ACTIONS IN PUBLIC COMPANY LIMITED

อัญชิสา ทรรทุรานนท์ *

Aunchisa Thunturanon *

พินิจ ทิพย์มณี **

Pinit Tipmanee **

วันที่รับบทความ 17 ตุลาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ 10 มกราคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ 11 มกราคม 2566

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริดีพนมยงค์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* LL.M. Student, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

* e-mail: 625154080004@dpu.ac.th

** รองศาสตราจารย์., คณะนิติศาสตร์ปริดีพนมยงค์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** Assoc. Prof., Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

** e-mail: tipmanee.pin@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ในการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนในบริษัทมหาชนจำกัด (derivative actions) เรื่องของหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข และศึกษามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร และมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนในบริษัทมหาชนจำกัด (derivative actions) รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสม

จากการศึกษาพบว่า การฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทในบริษัทมหาชนจำกัด ตามมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ถือหุ้นและคุ้มครองบริษัทจากคณะกรรมการที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ข้อบังคับ ตลอดจนมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและระมัดระวัง รักษาผลประโยชน์ของบริษัท อันเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย โดยบริษัทสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการผู้กระทำความผิด และหากบริษัทไม่ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีกับกรรมการดังกล่าวแล้วผู้ถือหุ้นย่อมสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไม่ชัดเจนอันเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิของผู้ถือหุ้นทำให้ผู้ถือหุ้นไม่สามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างเต็มที่และยังส่งผลให้บริษัทได้รับความเสียหาย ซึ่งแตกต่างจากมาตรการการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทในบริษัทมหาชนจำกัดของสหราชอาณาจักร และมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น จึงได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเห็นควรให้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 เพื่อให้ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทในบริษัทมหาชนจำกัดตามมาตรา 85 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ถือหุ้น และบริษัทได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สิทธิฟ้องคดี, ผู้ถือหุ้น, บริษัทมหาชนจำกัด

Abstract

The objective of this minor thesis is to analyse concept, theory and purpose behind shareholder derivative actions in terms of guidelines, procedures, conditions and legal actions applied in Thailand and other states which are the United Kingdom and the state of Delaware, the United State of America. The analysis is pursuing problems of guidelines, procedures, conditions and legal actions of shareholder derivative actions which lead to a proposal to enhance the Public Limited Companies Act, B.E. 2535 (1992) effectively and properly.

From the study, it has been found that a prosecution of section 85 under the Public Limited Companies Act, B.E. 2535 (1992) is in contrast to the Acts from the United Kingdom and the state of Delaware, the United State of America, where the section was designed to be a defensive measure to protect shareholders and a company from corrupted board of directors who breach the directors' fiduciary duties by failing to sue on an existing corporate claim complying with the company's objectives, the articles of association, or the shareholder's

resolution, resulting in company's liability or loss. According to this defensive measure, the company can then file a compensation claim to director who have caused damage to the company. In addition, a shareholder has the right to initiate the lawsuit unless the company has already filed the lawsuit contains ambiguous procedures and conditions obstructing the right of shareholders fully and damaging companies.

Ultimately, this paper proposes the mentioned approach to improve the Public Limited Companies Act, B.E. 2535 (1992) to allow shareholders to exercise their rights to prosecute instead of company following section 85 effectively and to align with the legal intention to truly protect truly protect shareholders and companies.

Keyword: Derivative actions, Shareholder, public company limited

1. บทนำ

บริษัทมหาชนจำกัดเป็นรูปแบบขององค์กรธุรกิจในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเสนอขายหุ้นต่อประชาชน โดยที่บริษัทมหาชนจำกัดมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นตามหลักความเป็นบุคคลที่แยกจากกัน (Separate entity doctrine) จึงทำให้บริษัทมีทรัพย์สินและหนี้สินแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น และยังสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีหรือเป็นผู้ถูกดำเนินคดีได้ การดำเนินกิจการของบริษัทต้องกระทำโดยผู้แทนคือ “คณะกรรมการ” ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินธุรกิจ และยังเป็นตัวแทนของผู้ถือหุ้นที่ต้องกระทำการเพื่อให้ผู้ถือหุ้นได้รับประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการกฎหมายกำหนดให้กรรมการต้องดำเนินกิจการให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ข้อบังคับ ตลอดจนมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและระมัดระวัง รักษาผลประโยชน์ของบริษัท หากคณะกรรมการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดอันเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย โดยหลักบริษัทสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการผู้กระทำความผิดได้ อย่างไรก็ตาม อาจเกิดปัญหาว่าคณะกรรมการไม่ดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการผู้กระทำความผิด มาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 จึงให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนบริษัทได้

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวยังมีความไม่ชัดเจนรวมทั้งมีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ อันอาจไม่สามารถให้ความคุ้มครองผู้ถือหุ้นได้อย่างเต็มที่ ได้แก่

1. บุคคลที่ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัท ตามมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 คือ กรรมการเท่านั้น ซึ่งการกำหนดให้ผู้ถือหุ้นฟ้องร้องดำเนินคดีได้เฉพาะกรรมการอาจก่อให้เกิดความเสียหายกับบริษัทและผู้ถือหุ้น เนื่องจากในการกระทำความผิดของกรรมการอาจมีบุคคลอื่นเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด เช่น บุคคลภายนอกหรือกรรมการเงา เป็นต้น ผู้ถือหุ้นจึงควรมีสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลดังกล่าว

2. ระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีตามหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้น กล่าวคือ ในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทตามมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 กำหนดให้ผู้ถือหุ้นต้องแจ้งเป็นหนังสือไปยังบริษัทให้ดำเนินการฟ้องร้องคดี และเมื่อบริษัทไม่ดำเนินการตามที่หนังสือแจ้งดังกล่าวผู้ถือหุ้นจึงจะสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้ แต่บทบัญญัตินี้ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการให้คณะกรรมการของบริษัทพิจารณาว่าจะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีตามที่ผู้ถือหุ้นมีหนังสือแจ้งเมื่อใด ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องสิทธิของผู้ถือหุ้นในการฟ้องร้อง

ดำเนินคดีแทนบริษัทว่าผู้ถือหุ้นสามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลได้เมื่อใด และผู้ถือหุ้นจะทราบได้อย่างไรว่าบริษัทไม่ดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนกับกรรมการ

3. ตามมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ผู้ถือหุ้นที่สามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทต้องเป็นผู้ถือหุ้นที่ถือหุ้นของบริษัทอยู่ในขณะที่กรรมการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้บริษัทเสียหาย อย่างไรก็ตาม บริษัทมหาชนจำกัดมีผู้ถือหุ้นเป็นจำนวนมากและหุ้นของบริษัทมหาชนเป็นหุ้นที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือจำหน่าย จ่าย โอนได้ง่าย การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท เช่น ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นถือหุ้นอยู่ในขณะที่กรรมการกระทำความผิดแต่ผู้ถือหุ้นดังกล่าวไม่ทราบถึงการกระทำความผิดของกรรมการและได้จำหน่ายหรือโอนหุ้นออกไป ย่อมทำให้จำนวนผู้ที่สามารถใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทลดน้อยลง หรือในกรณีที่มีการโอนหุ้นและผู้รับโอนหุ้นไม่ได้ถือหุ้นอยู่ในขณะที่กรรมการกระทำความผิดผู้รับโอนหุ้นย่อมไม่สามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้

4. ค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทกฎหมายมิได้บัญญัติในเรื่องดังกล่าวไว้ ดังนั้น เมื่อผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีผู้ถือหุ้นย่อมเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการฟ้องร้องดำเนินคดี ซึ่งการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของบริษัทผู้ถือหุ้นไม่สมควรรับภาระค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีดังกล่าว

ดังที่ได้กล่าวมา จึงเห็นได้ว่าบทบัญญัติในเรื่องการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ยังมีความไม่ชัดเจนและเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิของผู้ถือหุ้น

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท

1) หลักความไว้วางใจ (Fiduciary Duties)

หลักความไว้วางใจ หรือ Fiduciary Duties หมายถึง หน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลหรือจัดการทรัพย์สินหรือกิจการของบุคคลอื่นในอันที่จะต้องดูแลทรัพย์สินหรือกิจการของผู้อื่นด้วยเจตนาที่สุจริต¹ หลักความไว้วางใจก่อให้เกิดหน้าที่ 4 ประการ ซึ่งกรรมการจะต้องปฏิบัติ คือ 1.กรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง (Duty of Care) 2. กรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต (Duty of Loyalty) 3. กรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ข้อบังคับ และมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้น (Duty of Obedience) 4.กรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อกำกับดูแลให้มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างถูกต้อง ครบถ้วน โปร่งใส และทันเวลา (Duty of Disclosure)²

2) หลักการในการให้ความคุ้มครองผู้ถือหุ้นข้างน้อย (Minority Protection)

การลงมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นในบริษัทมหาชนจำกัดย่อมใช้หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) ดังนั้น แม้ผู้ถือหุ้นข้างน้อยจะไม่เห็นด้วยกับการลงมติในเรื่องนั้น ๆ แต่ผู้ถือหุ้นข้างน้อยก็ต้องยอมรับตามมติของฝ่ายเสียงข้างมาก อย่างไรก็ตาม การใช้หลักเสียงข้างมากในการลงมติของบริษัทอาจก่อให้เกิดการครอบงำกิจการ

¹ รัชดาพร สังวร, “Fiduciary Duties กับความรับผิดชอบของกรรมการและผู้บริหารในบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, เล่ม 1, ปีที่ 1, น. 59 (มิถุนายน – กันยายน 2551).

² “Roles and responsibilities of the board,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2565, จาก http://www.thaiiod.com/imgUpload/file/CG%20FAQ/4_%20Roles%20and%20responsibilities%20of%20the%20board.pdf

โดยผู้ถือหุ้นข้างมาก ซึ่งผู้ถือหุ้นข้างน้อยอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากผู้ถือหุ้นข้างมากหรือจากกรรมการได้³ ผู้ถือหุ้นข้างน้อยที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจึงต้องได้รับการคุ้มครอง

3) ทฤษฎีการกำกับดูแลกิจการ หรือบรรษัทภิบาล (Corporate governance)

การกำกับดูแลกิจการ หรือบรรษัทภิบาล (Corporate governance) หมายถึง การการกำกับดูแลกิจการที่เป็นไปเพื่อการสร้าง คุณค่าให้กิจการอย่างยั่งยืน นอกเหนือจากการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุน⁴ การกำกับดูแลกิจการที่ดีย่อมก่อให้เกิดความโปร่งใสผู้ถือหุ้นสามารถตรวจสอบการบริหารจัดการของบริษัทได้ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ลงทุนและผู้ถือหุ้นรวมทั้งยังเป็นการป้องกันการทุจริตภายในองค์กร

4) แนวคิดการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้น

การฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นมีแนวคิดสำคัญ 2 ประการ คือ การคุ้มครองบริษัท และการคุ้มครองผู้ถือหุ้น ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

4.1 การคุ้มครองบริษัท กรรมการของบริษัทต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ข้อบังคับของบริษัท และมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้น ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและระมัดระวัง เพื่อรักษาประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้น แต่ในบางกรณีกรรมการอาจกระทำหรือไม่กระทำการเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย บริษัทสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับกรรมการที่ก่อให้เกิดความเสียหายได้ แต่อย่างไรก็ตามบริษัทอาจไม่ดำเนินการฟ้องร้องกรรมการที่ก่อให้เกิดความเสียหาย จึงเริ่มมีแนวคิดในการคุ้มครองบริษัทในฐานะผู้เสียหาย⁵

4.2 การคุ้มครองผู้ถือหุ้น ในการแต่งตั้งหรือถอดถอนกรรมการย่อมมาจากมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้น ดังนั้นกรรมการจึงปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ข้อบังคับ และมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้น หากกรรมการกระทำการใด ๆ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท แต่บริษัทไม่ดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการ ผู้ถือหุ้นย่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสียในผลประโยชน์ของบริษัทด้วยเช่นกัน แต่เนื่องจากผู้ถือหุ้นไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงและไม่ใช่ผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทย่อมไม่อาจใช้สิทธิฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการแทนบริษัทได้⁶ กฎหมายจึงให้สิทธิผู้ถือหุ้นสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้ในกรณีที่บริษัทไม่ฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการ

5) รูปแบบการฟ้องคดีของบริษัทและผู้ถือหุ้น

5.1 การฟ้องร้องดำเนินคดีของบริษัท ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่ากรรมการกระทำความผิดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท การฟ้องคดีต่อกรรมการเกิดขึ้นใน 4 รูปแบบ⁷ คือ 1.การฟ้องร้องดำเนินคดีของบริษัทโดยการตัดสินใจของกรรมการ 2.การฟ้องร้องดำเนินคดีของบริษัทโดยมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้น 3.การฟ้องร้อง

³ บุศรา เจตน์จำนงจิต, “การคุ้มครองผู้ถือหุ้นข้างน้อยในบริษัทเอกชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), น. 99.

⁴ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน ปี 2560,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.sec.or.th/cgthailand/TH/Documents/Regulation/CGCode.pdf>

⁵ วรานุช วรภัทรหิรัญมาศ, “สิทธิของผู้ถือหุ้นในการฟ้องคดี : กรณีกรรมการทำให้บริษัทเสียหาย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น. 6.

⁶ อธิวิทย์ แสงรัตนเดช, “การใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทของผู้ถือหุ้นในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559), น. 72.

⁷ David Kershaw, *Company Law in Context: Text and Materials*, p. 535.

ดำเนินคดีแทนบริษัทโดยผู้ถือหุ้นคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งมีจำนวนหุ้นรวมกันได้ตามที่กฎหมายกำหนด 4. การฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทโดยผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งซึ่งไม่มีข้อจำกัด ในเรื่องจำนวนหุ้น⁸

5.2 การฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

5.2.1 การฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแต่ละราย (Personal Right) เป็นการใช้สิทธิของผู้ถือหุ้นในฐานะผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง เพื่อรักษาสีทธิประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายนั้น ๆ โดยคำพิพากษาของศาลจะมีผลผูกพันเฉพาะผู้ถือหุ้นที่ฟ้องคดีเท่านั้น ผู้ถือหุ้นรายอื่นที่ไม่ได้ดำเนินการฟ้องร้องคดีแม้จะได้รับความเสียหายในลักษณะเดียวกัน ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากคำพิพากษาของศาล⁹

5.2.2 การฟ้องคดีเพื่อผู้ถือหุ้น (Class Action) หรือการฟ้องคดีแบบกลุ่ม คือ การดำเนินคดีแพ่งที่ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งหรือหลายคนได้ดำเนินคดีแพ่งเพื่อตนเองและเพื่อผู้ถือหุ้นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน¹⁰ โดยผู้ถือหุ้นเหล่านั้นต้องได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วย่อมผูกพันผู้ถือหุ้นที่เป็นโจทก์และผู้ถือหุ้นรายอื่น ๆ ของบริษัทเช่นเดียวกัน

5.2.3 การฟ้องคดีเพื่อบริษัท (Derivative Action) มีแนวความคิดมาจากการที่บริษัทเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น ย่อมมีสิทธิและหน้าที่เป็นของตนเอง รวมถึงมีสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีในนามของบริษัท การกระทำต่าง ๆ ของบริษัทย่อมกระทำผ่านกรรมการซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจการของบริษัท ดังนั้นกรรมการย่อมต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และปกป้องผลประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้น หากกรรมการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบทำให้บริษัทได้รับความเสียหาย กรรมการในฐานะผู้มีอำนาจตัดสินใจแทนบริษัทย่อมอยู่ในฐานะที่ไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริงในการตัดสินใจฟ้องร้องดำเนินคดี¹¹ จึงมีแนวคิดให้ผู้ถือหุ้นสามารถฟ้องคดีแทนบริษัทได้

3. หลักเกณฑ์และวิธีการในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทตามกฎหมายต่างประเทศ

การใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ถือหุ้นและคุ้มครองประโยชน์ของบริษัทเพื่อให้การดำเนินกิจการเป็นไปด้วยความโปร่งใส ซึ่งกฎหมายของแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกันไป ในการศึกษาเรื่องการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทในกฎหมายต่างประเทศ พบว่า กฎหมายของสหราชอาณาจักรและมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลักเกณฑ์และวิธีการการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท ดังนี้

1) หลักเกณฑ์และวิธีการในการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทของสหราชอาณาจักร

1.1 เหตุแห่งการฟ้องคดี

เหตุแห่งการที่ผู้ถือหุ้นจะใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทได้นั้น ตามมาตรา 260 (3) ของ Companies Act 2006 คือ เมื่อกรรมการกระทำการหรือละเว้นการกระทำด้วยความประมาทเลินเล่อ ฝ่าฝืนต่อหน้าที่ หรือฝ่าฝืนหรือละเมิดความไว้วางใจ

⁸ ปวิณ งามเจตวรกุล, “ปัญหาในกฎหมายว่าด้วยการฟ้องคดีแทนบริษัท : บทบาทของผู้ถือหุ้นและศาล,”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562), น. 11 -12.

⁹ วรานุช วรภัทรหิรัญมาศ, “สิทธิของผู้ถือหุ้นในการฟ้องคดี : กรณีกรรมการทำให้บริษัทเสียหาย,”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น. 7.

¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.sec.or.th/th/pages/lawandregulations/classaction.aspx>

¹¹ ปวิณ งามเจตวรกุล, “ปัญหาในกฎหมายว่าด้วยการฟ้องคดีแทนบริษัท : บทบาทของผู้ถือหุ้นและศาล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562), น. 14.

1.2 ผู้มีสิทธิในการฟ้องคดีแทนบริษัท

บุคคลผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทตาม Companies Act 2006 คือผู้ถือหุ้น ซึ่งมีนิยามตามมาตรา 112 และมาตรา 260 (5) (C) ดังนี้ 1.บุคคลผู้เข้าชื่อในหนังสือบริคณห์ของบริษัทซึ่งถือว่าตกลงที่จะเป็น ผู้ถือหุ้นของบริษัท และต้องมีชื่อปรากฏในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัท 2.บุคคลใด ๆ ที่ตกลงเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัท และเป็นผู้มีชื่ออยู่ในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัท 3.บุคคลที่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้นแต่ได้รับการโอนหุ้น หรือได้รับการโอนหุ้นมาโดยกฎหมาย เช่น ผู้จัดการมรดกของผู้ถือหุ้นที่เสียชีวิตซึ่งได้รับโอนหุ้น โดยผู้ถือหุ้นที่มี สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ถือหุ้นที่ถือหุ้นอยู่ในขณะที่มีการกระทำความผิดและไม่มีการบัญญัติ จำนวนหุ้นขั้นต่ำที่ผู้ถือหุ้นต้องถือหรือเป็นเจ้าของอยู่ในการที่จะใช้สิทธิดังกล่าว ดังนั้น ไม่ว่าผู้ถือหุ้นจะถือหรือ เป็นเจ้าของหุ้นของบริษัทอยู่เท่าใดย่อมสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้

1.3 บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดี

บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทกำหนดไว้ในมาตรา 260 (3) และมาตรา 260 (5) ของ Companies Act 2006 ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้ 1. กรรมการของบริษัท 2. บุคคลภายนอก 3. บุคคลซึ่งเคยเป็น กรรมการของบริษัท 4. กรรมการเงา

1.4 กระบวนการฟ้องคดีของผู้ถือหุ้น

กระบวนการฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นในสหราชอาณาจักรตาม Companies Act 2006 นั้นผู้ถือหุ้นต้องได้รับ อนุญาตจากศาลก่อนที่จะดำเนินการฟ้องคดี ซึ่งศาลมีกระบวนการพิจารณาอนุญาตให้ผู้ถือหุ้นฟ้องคดีแทนบริษัท 2 ขั้นตอน คือ 1.การพิจารณาอนุญาตให้ผู้ถือหุ้นฟ้องคดีแทนบริษัทตามมาตรา 261 Companies Act 2006 ซึ่ง ผู้ถือหุ้นต้องขออนุญาตจากศาลในการฟ้องคดีแทนบริษัท โดยผู้ถือหุ้นต้องยื่นคำร้องและพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาว่าคำร้องและพยานหลักฐานมีมูลหรือไม่ 2.การพิจารณาอนุญาตให้ผู้ถือหุ้นฟ้องคดีแทน บริษัทตามมาตรา 263 Companies Act 2006 เมื่อศาลเห็นว่าคำร้องของผู้ถือหุ้นมีมูลเพียงพอที่จะอนุญาตให้ผู้ ถือหุ้นฟ้องคดีแทนบริษัทตามมาตรา 261 แล้ว ศาลต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 263 ของ Companies Act 2006

1.5 ค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดี

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นก่อนที่สหราชอาณาจักรจะมีกฎหมายบัญญัติรองรับสิทธิในการ ฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นศาลยังไม่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถือหุ้น กล่าวคือ ตามแนว คำวินิจฉัยของศาลในอดีตได้กำหนดจำกัดเงินของบริษัทไม่ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกรณีที่มีข้อพิพาทของ ผู้ถือหุ้น¹² ดังนั้น ผู้ถือหุ้นที่ใช้สิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทต้องรับภาระในค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการ ฟ้องร้องดำเนินคดีโดยลำพัง ต่อมาในคดี Wallersteiner v. Moir (No.2) (1975)¹³ ศาลเห็นว่าผู้ถือหุ้นไม่ได้รับ ความคุ้มครองในเรื่องค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องคดีแทนบริษัททำให้ผู้ถือหุ้นต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ประกอบกับหากผู้ถือหุ้นเป็นฝ่ายชนะคดีค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาย่อมตกเป็นของบริษัท ศาลจึงเริ่ม พิจารณาเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถือหุ้นโดยให้บริษัทรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้ผู้ถือหุ้นเพราะผู้ถือหุ้นฟ้องคดีเพื่อ ประโยชน์ของบริษัทมิใช่เพื่อประโยชน์ของตนเอง

¹² คดี Pickering v. Stephenson (1872) LR 14 Eq 322; Re Crossmore Electrical and Civil Engineering Ltd. (1989) 5 BCC 37; Re Kenyon Swensea Ltd. (1987) BCLC 514, at 521; Re Elgindata Ltd. (1991) BLCL 959, at 1008; Re Milgata Developments Ltd. (1991) BCC 24; Canniford v. Smith, Financial Times, December 21, 1990; Re a Company (No' 004502 of 1988), ex p. Johnson (1992) BCLC 701. Goo SH, Minority Shareholders' Protection a study of section 45 of the Companies Act 1985, (London: Cavendish Publishing Limited, 1994), น. 120.

¹³ [1975] QB 373, 2 WLR 389, 1 All ER 849

2) หลักเกณฑ์และวิธีการในการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทของมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีรากฐานและแนวคิดมาจากสหราชอาณาจักร การฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท จึงมีที่มาจากคำวินิจฉัยของศาลในคดี Foss V. Harbottle ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 เหตุแห่งการฟ้องคดี

การฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท ตามกฎข้อที่ 23.1 ของ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware คือ คดีที่ผู้ถือหุ้นของบริษัทฟ้องเพื่อบังคับตามสิทธิของบริษัทเนื่องมาจากบริษัทไม่ดำเนินการฟ้องร้องคดีดังกล่าว ดังนั้นหากคณะกรรมการกระทำการหรือละเว้นกระทำการเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย บริษัทย่อมมีสิทธิฟ้องร้องค่าเสียหายจากการกระทำ ซึ่งหากบริษัทไม่ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดี ผู้ถือหุ้นย่อมสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้

2.2 ผู้มีสิทธิในการฟ้องคดีแทนบริษัท

ผู้มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของบริษัทใน Delaware General Corporation Law และ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware รวมทั้งแนวคำวินิจฉัยของศาลได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นที่มีสิทธิฟ้องคดีไว้ ดังนี้

2.2.1 ต้องเป็นเจ้าของหุ้นหรือถือหุ้นอยู่ในขณะที่เกิดเหตุแห่งการฟ้องคดี ตามมาตรา 327 แห่ง Delaware General Corporation Law ผู้ถือหุ้นที่จะใช้สิทธิต้องเป็นผู้ถือหุ้นที่อยู่ในขณะที่เกิดการกระทำความผิด นอกจากนี้ผู้ที่ได้รับโอนหุ้นโดยผลของกฎหมายในภายหลังย่อมมีสิทธิดังกล่าวแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้นในขณะที่เกิดการกระทำความผิด ทั้งนี้ กฎหมายของมลรัฐเดลาแวร์ไม่ได้มีการกำหนดให้ผู้ถือหุ้นที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทต้องเป็นผู้ถือหุ้นที่มีชื่ออยู่ในสมุดทะเบียนของบริษัท ดังนั้น หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีส่วนได้เสียในหุ้นของบริษัทโดยชอบธรรม เพียงพอในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้¹⁴

2.2.2 ต้องเป็นเจ้าของหุ้นหรือถือหุ้นอยู่ในขณะที่ใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทต่อศาล ตามบทบัญญัติของมาตรา 327 แห่ง Delaware General Corporation Law และกฎข้อที่ 23.1 ของ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware

2.2.3 ต้องเป็นเจ้าของหุ้นหรือถือหุ้นอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เวลาที่เกิดเหตุแห่งการฟ้องคดีจนกว่าศาลจะมีคำตัดสิน หลักเกณฑ์ดังกล่าวรู้จักกันในชื่อว่า “contemporaneous ownership” อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นที่ใช้สิทธิดังกล่าวได้โอนหุ้นไปในระหว่างที่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีทำให้ผู้ถือหุ้นขาดคุณสมบัติในการเป็นผู้มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัท ศาลจะแก้ไขข้อบกพร่องตามกฎข้อที่ 24 ของ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware นอกจากนี้ศาลในมลรัฐเดลาแวร์ยังได้ยอมรับเอาหลักการกระทำความผิดต่อเนื่องมาเป็นข้อยกเว้นของคุณสมบัติดังกล่าว กล่าวคือ หากในขณะที่ผู้ถือหุ้นได้ซื้อหุ้นและเป็นเจ้าของหุ้นนั้นยังปรากฏการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาอยู่แม้ว่าการกระทำความผิดดังกล่าวจะเกิดขึ้น

¹⁴ Balotti and Finkelstein, The Delaware Law of Business Corporations and Business Organization, § 13.7 (1995). อ้างถึงใน Ralph C. Ferrara, Shareholder Derivative Litigation: Besieging the Board (United State of America: Law Journal Press, 2017), Chapter 4.08.

ก่อนที่ผู้ถือหุ้นจะเข้ามาเป็นเจ้าของหุ้นหรือเข้ามาถือหุ้นในบริษัท ผู้ถือหุ้นรายใหม่สามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทในข้อหาดังกล่าวได้¹⁵

2.3 บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัท

บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้ คือ 1.คณะกรรมการและพนักงานของบริษัท¹⁶ 2.บุคคลภายนอก ดังเช่นที่ปรากฏในคดี Dodge v. Woolsey¹⁷ 3.กรรมการเงา ตามมาตรา 325 ประกอบกับ มาตรา 327 ของ Delaware General Corporation Law

2.4 กระบวนการฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท

ผู้ถือหุ้นจะต้องมีการส่งหนังสือบอกกล่าวต่อกรรมการก่อนดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดี เนื่องจากเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการของบริษัทที่ต้องตัดสินใจว่าจะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ตามอาณัติบางกรณีผู้ถือหุ้นไม่ต้องส่งหนังสือบอกกล่าวให้กับคณะกรรมการ ตามกฎข้อที่ 23.1 ของ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware

สำหรับระยะเวลาในการพิจารณาหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้นไม่ปรากฏในกฎหมาย Delaware General Corporation Law (DGCL) และ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware อย่างไรก็ตาม § 7.42 ของ Model Business Corporation Act กำหนดให้ผู้ถือหุ้นที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทต้องมีการส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังคณะกรรมการก่อนการฟ้องคดี โดยบริษัทจะมีระยะเวลาในการพิจารณาเพื่อดำเนินการหรือไม่ดำเนินการตามหนังสือของผู้ถือหุ้น 90 วันนับแต่วันที่มีการส่งหนังสือไปถึงบริษัท อย่างไรก็ตามผู้ถือหุ้นอาจดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้โดยไม่ต้องรอระยะเวลาในการพิจารณาของบริษัท 90 วัน คือ ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นได้รับแจ้งจากบริษัทว่าบริษัทได้ปฏิเสธที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีก่อนครบกำหนดระยะเวลา 90 วันนับแต่วันที่มีการส่งหนังสือไปถึงบริษัท และในกรณีที่ความเสียหายต่อบริษัทหากผู้ถือหุ้นต้องรอให้พ้นระยะเวลา 90 วันนับแต่วันที่มีการส่งหนังสือไปถึงบริษัทและความเสียหายดังกล่าวเป็นความเสียหายที่ไม่อาจแก้ไขได้

2.5 ค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดี

ค่าใช้จ่ายสำหรับการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทในสหรัฐอเมริกา เป็นไปตามหลักที่เรียกว่า “American Rule” ซึ่งกำหนดให้จ่ายค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายของตนเองไม่ว่าใครจะชนะหรือแพ้คดีก็ตาม กฎดังกล่าวมีขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดการขัดขวางหรือป้องกันไม่ให้คู่ความนำคดีขึ้นสู่ศาลเพราะเกรงว่าจะต้องชดเชยค่าเสียหายให้กับคู่ความอีกฝ่ายหากแพ้คดี¹⁸ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คู่ความสามารถพิสูจน์ได้ว่าคู่ความอีกฝ่ายได้ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีโดยมีเจตนาไม่สุจริต (bad faith) คู่ความที่ดำเนินการฟ้องร้องคดีโดยไม่สุจริตต้องชดเชยค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีให้แก่คู่ความอีกฝ่าย

4. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535

ประการที่หนึ่ง ปัญหาเรื่องบุคคลที่ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัท

¹⁵ คดี Schreiber v. Bryan, 396 A.2d 717 (Del. 1971) และคดี Levien v. Sinclair Corp., 261 A.2d 911 (Del. Ch. 1969)

¹⁶ Aronson et al., Shareholder Derivative Actions: From Cradle to Grave. p.58-59.

¹⁷ 59 U.S. 331 (1885)

¹⁸ Will Kenton, “American Rule,” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2565, จาก <https://www.investopedia.com/terms/a/american-rule.asp>

จากการศึกษาพบว่า มาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน พ.ศ. 2535 กำหนดให้บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัท คือกรรมการของบริษัทเท่านั้น ดังนั้น ในกรณีที่กรรมการได้กระทำความผิดร่วมกับบุคคลอื่น ๆ เช่น บุคคลภายนอก หรือกรรมการเงา ผู้ถือหุ้นไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลดังกล่าวได้ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทและผู้ถือหุ้น ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติใน Companies Act 2006 ของสหราชอาณาจักรที่กำหนดให้บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัท คือ 1.กรรมการของบริษัท 2. บุคคลภายนอก โดยบุคคลภายนอกนั้นต้องเป็นบุคคลภายนอกที่มีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของกรรมการ 3.บุคคลซึ่งเคยเป็นกรรมการของบริษัท 4.กรรมการเงา และบทบัญญัติใน Delaware General Corporation Law (DGCL) และ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware ของมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัท คือ 1.คณะกรรมการและพนักงานของบริษัท 2.บุคคลภายนอก 3.กรรมการเงา การที่บทบัญญัติของทั้งสองประเทศกำหนดให้บุคคลที่ผู้ถือหุ้นมีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทรวมถึงกรรมการเงาและบุคคลภายนอกย่อมก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นและบริษัทในการที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือประโยชน์อื่น ๆ ที่กรรมการเงาหรือบุคคลภายนอกได้รับจากการกระทำความผิด รวมทั้งเมื่อพิจารณาสิทธิของบริษัทในการฟ้องร้องดำเนินคดีพบว่าหากบุคคลภายนอก หรือกรรมการเงา ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท บริษัทย่อมสามารถฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลดังกล่าวได้ ดังนั้น เมื่อผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นผู้สวมสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีควรเป็นเช่นเดียวกับบริษัท

ประการที่สอง ปัญหาเรื่องระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีตามหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้น

จากการศึกษาพบว่า มาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ก่อนที่ผู้ถือหุ้นจะสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้ ผู้ถือหุ้นต้องทำหนังสือไปยังบริษัทเพื่อให้บริษัทดำเนินการฟ้องร้องคดี และเมื่อบริษัทไม่ดำเนินการตามที่ผู้ถือหุ้นแจ้ง ผู้ถือหุ้นจึงจะสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้ โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมิได้กำหนดระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีกับกรรมการผู้ก่อให้เกิดความเสียหายตามหนังสือแจ้งของผู้ถือหุ้น ซึ่งเมื่อพิจารณา Companies Act 2006 ของสหราชอาณาจักรแล้ว ไม่พบว่ามีกฎหมายที่กำหนดให้ผู้ถือหุ้นที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัท ต้องมีหนังสือถึงบริษัทหรือคณะกรรมการก่อนที่ผู้ถือหุ้นจะใช้สิทธิดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากกฎข้อที่ 23.1 ของ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware ของมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดว่าก่อนที่ผู้ถือหุ้นจะใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทผู้ถือหุ้นจะต้องมีการส่งหนังสือบอกกล่าวต่อกรรมการก่อนดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดี หากคณะกรรมการพิจารณาแล้วไม่ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีผู้ถือหุ้นย่อมสามารถใช้สิทธิดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้ สำหรับระยะเวลาในการพิจารณาหนังสือแจ้งของผู้ถือหุ้นของคณะกรรมการไม่ปรากฏในกฎหมาย Delaware General Corporation Law (DGCL) และ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware แต่ตาม Model Business Corporation Act ในมาตรา § 7.42 บริษัทจะมีระยะเวลาในการพิจารณาเพื่อดำเนินการหรือไม่ดำเนินการตามหนังสือของผู้ถือหุ้น 90 วันนับแต่วันที่มีการส่งหนังสือไปถึงบริษัท อย่างไรก็ตาม ผู้ถือหุ้นอาจดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้โดยไม่ต้องรอรระยะเวลาในการพิจารณาของบริษัท 90 วัน คือ ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นได้รับแจ้งจากบริษัทว่าบริษัทได้ปฏิเสธที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีก่อนครบกำหนดระยะเวลา 90 วัน นับแต่วันที่มีการส่งหนังสือไปถึงบริษัท และในกรณีที่เกิดความเสียหายต่อบริษัทหากผู้ถือหุ้นต้องรอให้พ้นระยะเวลา 90 วันนับแต่วันที่มีการส่งหนังสือไปถึงบริษัทและความเสียหายดังกล่าวเป็นความเสียหายที่ไม่อาจ

แก้ไขได้ ซึ่งการกำหนดระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีตามหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้นจะเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องสิทธิของผู้ถือหุ้นในการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัททำให้ผู้ถือหุ้นทราบว่าสามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลได้เมื่อใด

ประการที่สาม ปัญหาเรื่องคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท

จากการศึกษาพบว่า ตามมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ผู้ถือหุ้นที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทต้องเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทอยู่ในขณะที่กรรมการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้บริษัทเสียหายการกำหนดดังกล่าวยังมีประเด็นปัญหาว่า บริษัทมหาชนมีผู้ถือหุ้นเป็นจำนวนมากและหุ้นของบริษัทมหาชนยังเป็นหุ้นที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือจำหน่าย โอนได้ง่าย การที่กำหนดให้ผู้ถือหุ้นที่จะใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทต้องเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทอยู่ในขณะที่กรรมการผู้กระทำการหรือละเว้นกระทำการอันเป็นเหตุให้บริษัทเสียหายอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท ซึ่งในส่วนของสหราชอาณาจักรผู้ถือหุ้นที่มีสิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ถือหุ้นที่ถือหุ้นอยู่ในขณะที่มีการกระทำความผิด ตามมาตรา 260 (4) ของ Companies Act 2006 เนื่องจากกฎหมายในเรื่องบริษัทของสหราชอาณาจักรมีแนวคิดพื้นฐานว่าบุคคลใดที่เป็นเจ้าของหุ้นในบริษัทแล้ว ย่อมต้องรับไปซึ่งสิ่งต่าง ๆ ทั้งดีและไม่ดีของบริษัท ดังนั้น ผู้รับโอนหุ้นของบริษัทย่อมต้องรับไปซึ่งประโยชน์และความผิดพลาดในการบริหารกิจการของบริษัท และในส่วนของมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับเอาหลักการกระทำความผิดต่อเนื่องมาเป็นข้อยกเว้นของคุณสมบัติที่กำหนดให้ผู้ถือหุ้นที่ใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทต้องเป็นเจ้าของหุ้นหรือถือหุ้นอยู่ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เวลาที่เกิดเหตุแห่งการฟ้องคดีจนกว่าศาลจะมีคำตัดสิน กล่าวคือ หากในขณะที่ผู้ถือหุ้นได้ซื้อหุ้นและเป็นเจ้าของหุ้นนั้นยังปรากฏการกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาอยู่แม้ว่าการกระทำความผิดดังกล่าวจะเกิดขึ้นก่อนที่ผู้ถือหุ้นจะเข้ามาเป็นเจ้าของหุ้นหรือเข้ามาถือหุ้นในบริษัท ผู้ถือหุ้นรายใหม่สามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทในข้อหาดังกล่าวได้ อันจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของทั้งสองประเทศไม่ได้จำกัดคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทไว้อย่างเช่นประเทศไทย เป็นการส่งเสริมการใช้สิทธิดังกล่าวของผู้ถือหุ้นเพื่อให้ผู้ถือหุ้นสามารถดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท

ประการที่สี่ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท

จากการศึกษาพบว่า มาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มิได้บัญญัติในเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินการฟ้องร้องคดีเอาไว้ ดังนั้น เมื่อผู้ถือหุ้นใช้สิทธิดังกล่าวผู้ถือหุ้นย่อมเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีไม่ว่าผู้ถือหุ้นจะเป็นผู้ชนะหรือไม่ก็ตาม กรณีดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในการใช้สิทธิของผู้ถือหุ้น เนื่องจากในการฟ้องร้องดำเนินคดีย่อมมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาในเรื่องค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทของสหราชอาณาจักร นั้น ได้มีการบัญญัติไว้ใน Civil Procedure Rules Rule, 19.9E ซึ่งกำหนดว่า ศาลอาจมีคำสั่งให้บริษัท องค์การธุรกิจ หรือสหภาพการค้าจ่ายค่าชดเชยในการดำเนินคดีแทนบริษัทของผู้ถือหุ้น และในส่วนของมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ค่าใช้จ่ายสำหรับการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทเป็นไปตามหลักที่เรียกว่า “American Rule” ซึ่งกำหนดให้คู่ความต้องจ่ายค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายของตนเอง อย่างไรก็ตาม กฎดังกล่าวมีข้อยกเว้นในกรณีที่คู่ความสามารถพิสูจน์ได้ว่าคู่ความอีกฝ่ายได้ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีโดยมีเจตนาไม่สุจริต (bad faith) คู่ความที่ดำเนินการฟ้องร้องคดีโดยไม่สุจริตต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

ให้แก่คู่ความอีกฝ่าย นอกจากนี้ยังมีหลักที่เรียกว่า “Corporate benefit doctrine” ซึ่งมีหลักการว่า ศาลอาจมีคำสั่งให้บริษัทชำระเงินค่าทนายความและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้ฟ้องคดีที่ได้ใช้ความพยายามในการสร้างประโยชน์ให้แก่บริษัท¹⁹ การกำหนดให้บริษัทเป็นผู้รับภาระเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัทเนื่องจากการใช้สิทธิดังกล่าวเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของบริษัท แม้ผู้ถือหุ้นจะได้รับประโยชน์แต่ก็เป็นเพียงประโยชน์โดยอ้อมจากการที่ทรัพย์สินของบริษัทเพิ่มขึ้น

5. ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ประเด็นเกี่ยวกับบุคคลที่ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัท

ควรกำหนดให้ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทกับบุคคลภายนอกและกรรมการเงาได้ ดังเช่น Companies Act 2006 ของสหราชอาณาจักร และบทบัญญัติใน Delaware General Corporation Law (DGCL) และ Rules of the Court of Chancery of the State of Delaware ของมลรัฐเดลาแวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อให้การใช้สิทธิดังกล่าวของผู้ถือหุ้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มครองประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้น โดยในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลภายนอกหรือกรรมการเงานั้น ต้องเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีเนื่องจากบุคคลภายนอกหรือกรรมการเงาได้ร่วมกับกรรมการในการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย หากบุคคลภายนอกหรือกรรมการเงาไม่เข้าร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของกรรมการแล้วผู้ถือหุ้นไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้

ดังนั้น ในเรื่องบุคคลที่ผู้ถือหุ้นสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทควรแก้ไขมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 เป็นดังนี้

“ในกรณีที่บริษัทไม่เรียกร้องหรือมีบุคคลภายนอกหรือกรรมการเงา ซึ่งมีส่วนร่วมในการกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นเป็นเหตุให้บริษัทได้รับความเสียหาย ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมดจะแจ้งเป็นหนังสือให้บริษัทดำเนินการเรียกร้องก็ได้ หากบริษัทไม่ดำเนินการตามที่ผู้ถือหุ้นแจ้ง ผู้ถือหุ้นนั้น ๆ จะนำคดีขึ้นฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนบริษัทก็ได้”

5.2 ประเด็นเกี่ยวกับระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีตามหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้น

ควรกำหนดระยะเวลาในการให้คณะกรรมการของบริษัทพิจารณาหนังสือที่ผู้ถือหุ้นร้องขอให้บริษัทฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้สิทธิดังกล่าวแก่ผู้ถือหุ้น และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าบริษัทไม่ดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการผู้กระทำความผิด โดยควรกำหนดระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีตามหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้นเป็นระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันที่แจ้ง เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีการใช้สิทธิดังกล่าวของผู้ถือหุ้นอาจไม่สามารถรอระยะเวลาให้คณะกรรมการของบริษัทพิจารณาว่าจะดำเนินการฟ้องร้องกรรมการหรือไม่ เนื่องจากในบางคดีอาจใกล้ขาดอายุความ หรือมีเหตุจำเป็นบางประการที่ผู้ถือหุ้น ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรกำหนดข้อยกเว้นที่ให้สิทธิแก่ผู้ถือหุ้นในการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้โดยไม่ต้องรอระยะเวลาให้คณะกรรมการของบริษัทพิจารณาตามหนังสือ โดยนำแนวทางของ § 7.42 ของ Model Business

¹⁹ คดี Alaska Electrical Pension Fund v. Brown, 988 A.2d 412, 417 (Del.2010)

Corporation Act มาเป็นแนวทางในการแก้ไขในเรื่องดังกล่าว ดังนั้น ในเรื่องระยะเวลาของคณะกรรมการในการพิจารณาฟ้องร้องดำเนินคดีตามหนังสือบอกกล่าวของผู้ถือหุ้นควรแก้ไขมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 เป็นดังนี้

“ในกรณีที่บริษัทไม่เรียกร้อง ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมดจะแจ้งเป็นหนังสือให้บริษัทดำเนินการเรียกร้องก็ได้ หากบริษัทไม่ดำเนินการตามที่ถูกผู้ถือหุ้นแจ้งภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่แจ้ง ผู้ถือหุ้นนั้น ๆ จะนำคดีขึ้นฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนบริษัทก็ได้

ในกรณีที่อายุความในการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเหลือน้อยกว่าหนึ่งเดือน หรือมีเหตุจำเป็นอื่น ผู้ถือหุ้นสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทได้โดยไม่ต้องรอรระยะเวลาให้คณะกรรมการพิจารณาหนังสือตามวรรคก่อน”

5.3 ประเด็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ถือหุ้นในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า ตามมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ไม่ควรกำหนดเงื่อนไขหรือคุณสมบัติผู้ถือหุ้นที่จะใช้สิทธิในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทว่าต้องเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทอยู่ในขณะที่กรรมการกระทำความผิดอันเป็นเหตุให้บริษัทเสียหาย เนื่องจากเงื่อนไขดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทและเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท โดยอาจกำหนดดังเช่นมาตรา 260 (4) ของ Companies Act 2006 แห่งสหราชอาณาจักร

5.4 ประเด็นเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท

ควรกำหนดให้บริษัทมหาชนจำกัดเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทั้งในกรณีที่ผู้ถือหุ้นชนะคดีและแพ้คดี เนื่องจากหากผู้ถือหุ้นที่ใช้สิทธิดังกล่าวชนะคดีค่าสินไหมทดแทนย่อมตกเป็นของบริษัทซึ่งเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงมิใช่ผู้ถือหุ้น

อย่างไรก็ตาม การที่จะกำหนดให้บริษัทเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดีดังกล่าวย่อมต้องมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าในกรณีใดที่บริษัทต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย และต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเท่าไร เพื่อป้องกันมิให้มีการแสลงฟ้องกันอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท

ดังนั้น ในเรื่องค่าใช้จ่ายในการใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้ถือหุ้นแทนบริษัท ควรแก้ไขมาตรา 85 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 เป็นดังนี้

“ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีแทนบริษัทและศาลเห็นว่าการใช้สิทธิดังกล่าวเป็นไปโดยสุจริต ให้บริษัทชดเชยค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแทนผู้ถือหุ้นตามจำนวนที่เห็นสมควรซึ่งเกิดขึ้นจริงให้แก่ผู้ถือหุ้นที่ใช้สิทธิ”

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์. หลักกฎหมายห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด และบริษัทมหาชนจำกัด. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2555.

ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน ร่วมกับ นิติธรรม, 2549.

มานิตย์ จุมปา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2553.

- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์, 2557.
- สหณ รัตนไพจิตร. กฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2560.
- เสาวนีย์ อัครโรจน์. คำอธิบายหลักกฎหมายธุรกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- โสภณ รัตนกร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2551.
- หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.
- นิลุบล เลิศนุวัฒน์. “สิ่งที่ขาดหายไปในกฎหมายว่าด้วยการฟ้องคดีแทนบริษัท: ศึกษากรณีบริษัทจำกัด.” วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เล่ม 48. ปีที่ 1. (มีนาคม 2562).
- รัชดาพร สังวร. “Fiduciary Duties กับความรับผิดชอบของกรรมการและผู้บริหารในบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.” วารสารกระบวนการยุติธรรม. เล่ม 1. ปีที่ 1. (มิถุนายน – กันยายน 2551).
- บุศรา เจตน์จำนงจิต. “การคุ้มครองผู้ถือหุ้นข้างน้อยในบริษัทเอกชน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ปวีณ งามเจตวรกุล. “ปัญหาในกฎหมายว่าด้วยการฟ้องคดีแทนบริษัท: บทบาทของผู้ถือหุ้นและศาล.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562.
- วรานุษ วรรณศิริธัญมาศ. “สิทธิของผู้ถือหุ้นในการฟ้องคดี: กรณีกรรมการทำให้บริษัทเสียหาย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- อิทธิวุฒิ แสงรัตนเดช. “การใช้สิทธิฟ้องคดีแทนบริษัทของผู้ถือหุ้นในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. “หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน ปี 2560.”
<https://www.sec.or.th/cgthailand/TH/Documents/Regulation/CGCode.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม.”
<https://www.sec.or.th/th/pages/lawandregulations/classaction.aspx>.

ภาษาต่างประเทศ

- Aronson. Seth. Sharon L. Tomkins. Ted Hassi. and Andrew R Escobar. Shareholder Derivative Actions: From Cradle to Grave. New York: Alacra Store, 2009.
- David Kershew. Company Law in Context: Text and Materials. Edited by 2 New York: Oxford University Press, 2012.
- Balotti and Finkelstein. The Delaware Law of Corporations and Business Organization. Aspen Law & Business, 1997.
- Law Commission. Shareholder Remedies (Law Commission Report No. 246). United kingdom: stationary office, 1997.
- Case Summary: Foss vs. Harbottle. “1843 - LawLex.Org.” <https://lawlex.org/lex-bulletin/case-summary-foss-vs-harbottle-1843/24620>, 14 January 2022.

Jennifer Payne. “Clean hands in derivative actions. Cambridge Law Journal.” 61(1) March 2022, https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:509ba674-84e3-4d8c-9713-8ce01bd6514c/download_file?file_format=pdf&safe_filename=%2527Clean%2Bhands%2527%2Bin%2Bderivative%2Bactions&type_of_work=Journal+article, 18 February 2022.

Will Kenton. “American Rule. Retrieved.” <https://www.investopedia.com/terms/a/american-rule.asp>, 12 March 2022.